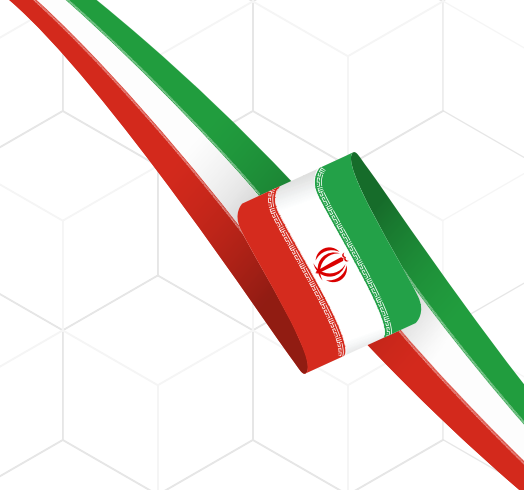

مؤسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی

شناسایی و تحلیل پیشران های کلیدی آمایش منطقه ای

(براساس تحلیل های کمی و آینده پژوهی)

استان گیلان

مهر ۱۴۰۲

استان گیلان

یکی از اهداف اصلی آمایش سرزمین و برنامه‌های کلان توسعه کشور تاکید بر گسترش فعالیت‌های صنعتی در فضای جغرافیایی و تخصص‌یابی منطقه‌ای برای شکل‌گیری تقسیم کار فضایی است. تمرکز فعالیت‌های صنعتی در چند نقطه خاص کشور و توزیع نامتوازن آنها در پهنه سرزمین به یکی از مهم‌ترین چالش‌های، فراروی سیاست‌گذاران و آحاد مردم تبدیل شده است. در واقع سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی صحیح اقتصادی در هر کشوری مستلزم شناخت امکانات و قابلیت‌های تولیدی و تجاری مناطق مختلف است. براین اساس مستند حاضر به بررسی نتایج «طرح شناسایی و تحلیل پیشران‌های کلیدی آمایش منطقه‌ای براساس تحلیل‌های کمی و آینده‌پژوهشی» به تفکیک استان‌ها به ترتیب فهرست ذیل ارائه شده است.

- بخش ۱. اولویت‌ها و مزیت‌های تولیدی استان براسناد مصوب ملی و استانی آمایش سرزمین؛
- بخش ۲. مشخصات عمومی استان (جمعیت، مساحت و تخصص‌های عمده استان)؛
- بخش ۳. بررسی شاخص‌های تخصص منطقه‌ای؛
- بخش ۴. نتایج مطالعات آینده‌پژوهی.

بخش ۱

حوزه‌های دارای اولویت توسعه صنعت، معدن و تجارت استان براساس مطالعات آمایش سرزمین

شهرستان‌ها یا نقاط مستعد توسعه	عنوان فعالیت	حوزه
لاهیجان، املش، لنگرود، آستانه اشرفیه، رودسر، سیاهکل	صنایع غذایی	صنعت
لاهیجان، املش، لنگرود، آستانه اشرفیه، رودسر، سیاهکل، رشت، شفت، بندرانزلی	منسوجات	
لاهیجان، املش، لنگرود، آستانه اشرفیه، رودسر، سیاهکل، رشت، شفت، بندرانزلی	پوشاک	
آستارا، تالش، ماسال، رضوانشهر، فومن، صومعه‌سرا، رشت، شفت، بندرانزلی	دباغی و عمل آوردن چرم	
لاهیجان، املش، لنگرود، آستانه اشرفیه، رودسر، سیاهکل، آستارا، تالش، ماسال، رضوانشهر، فومن، صومعه‌سرا، رشت، شفت، بندرانزلی، رودبار	تولید چوب و محصولات چوبی	
لاهیجان، املش، لنگرود، آستانه اشرفیه، رودسر، سیاهکل، آستارا، تالش، ماسال، رضوانشهر، فومن، صومعه‌سرا، رشت، شفت، بندرانزلی، رودبار	صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی و پتروشیمی و دارویی	
لاهیجان، املش، لنگرود، آستانه اشرفیه، رودسر، سیاهکل، آستارا، تالش، ماسال، رضوانشهر، فومن، صومعه‌سرا، رشت، شفت، بندرانزلی، رودبار	صنایع لاستیک و پلاستیک	
رشت، شفت، بندرانزلی	تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه بندی نشده در جای دیگر	
آستارا، تالش، ماسال، رضوانشهر، فومن، صومعه‌سرا	تولید سایر تجهیزات حمل و نقل	
آستارا، تالش، ماسال، رضوانشهر، فومن، صومعه‌سرا، رشت، شفت، بندرانزلی، رودبار	صنایع بازیافت	
رودبار، فومن	استخراج زغال سنگ	معدن
رودبار، سیاهکل، فومن	استخراج سنگ‌های فلزی (سرب، روی، مس، طلا)	
آستارا، رودبار، رشت، سیاهکل، فومن	استخراج سایر سنگ‌های معدنی (خاک نسوز، میکا، سیلیس، سنگ آهک، سنگ لاشه)	
آستارا، بندرانزلی، رشت، رضوانشهر، رودبار	بازرگانی، خدمات پشتیبان تولید	تجارت

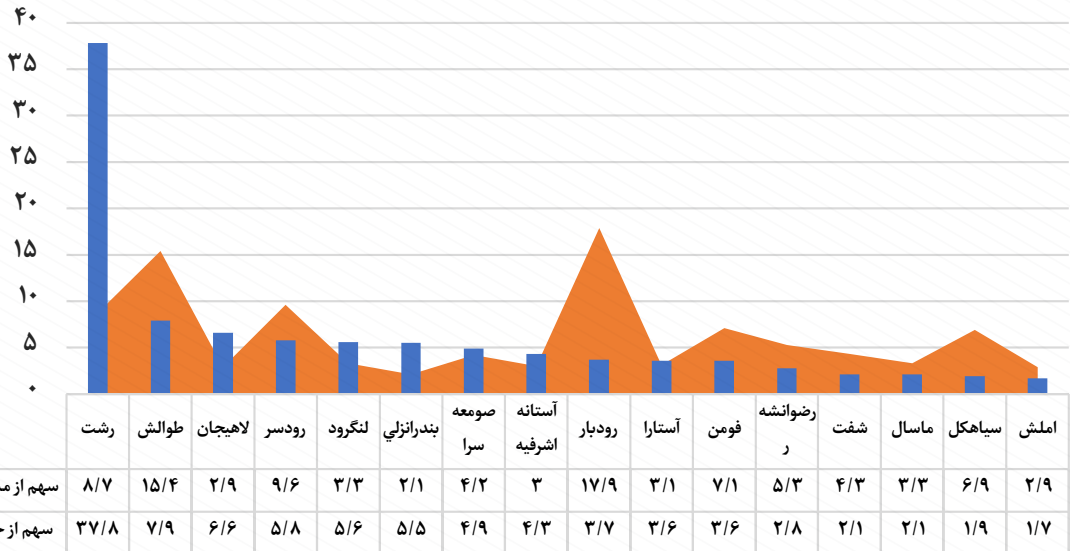
بررسی ساختار مطلوب توسعه صنعت، معدن و تجارت استان به لحاظ آمایش سرزمین حاکی از آن است که رشته فعالیت‌های صنایع چوب و محصولات چوبی، مواد شیمیایی و صنایع لاستیک و پلاستیک بیشترین فراوانی را در سطح شهرستان‌های استان به لحاظ استعداد استقرار واحد صنعتی دارند. این رشته فعالیت‌ها در حال حاضر سهم ۲۴ درصدی از صنایع فعال استان را به خود اختصاص داده‌اند.

بخش ۲

مشخصات عمومی استان (جمعیت، مساحت و تخصص‌های عمده استان)

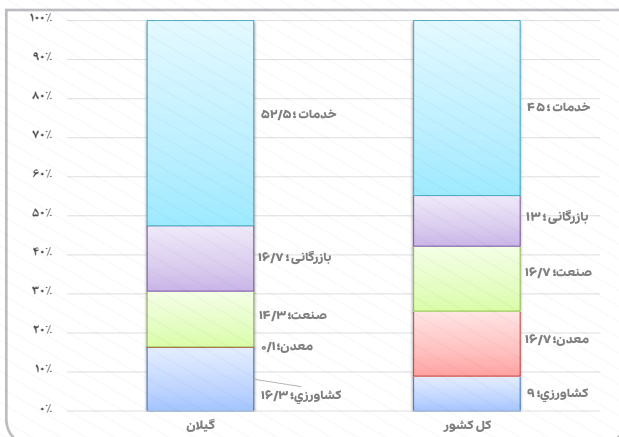
سهم از مساحت و جمعیت کل استان

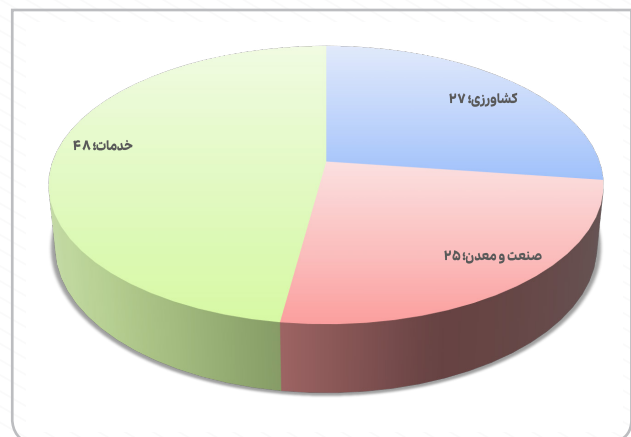
- جمعیت استان گیلان (میلیون نفر): ۲,۵ (سهم از کل کشور ۳,۲)
- مساحت استان گیلان (کیلومتر مربع): ۱۳۹۸۸ (سهم از کل کشور ۰,۹)

جمعیت و مساحت دو فاکتور اصلی هستند که در بستر زمان و مکان و در کنش متقابل با سطح تکنولوژیکی جوامع، تراکم‌های شهری را رقم می‌زنند؛ بررسی نسبت بین جمعیت و مساحت یکی از نشانه‌های عدم تعادل در مناطق است؛ همانطور که در نمودار مشاهده می‌شود شهرستان رشت به عنوان مرکز استان ۸,۷ درصد از کل مساحت استان را تشکیل می‌دهد در حالی که ۳۷,۸ درصد جمعیت استان را در خود جای داده است. در نقطه مقابل هم در شهرستان رودبار عدم تعادل مشاهده می‌شود؛ شهرستان رودبار با دارا بودن ۱۷,۹ درصد از مساحت استان، تنها ۳,۷ درصد از جمعیت استان را در خود جای داده است.

سهم ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی استان گیلان

سهم اشتغال بخش‌های اقتصادی استان گیلان

بررسی سهم اشتغال استان در بخش‌های اقتصادی گویای سهم بیشتر در بخش‌های خدمات و کشاورزی است.
بررسی سهم ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی حاکی از آن است که سهم بخش‌های خدمات، کشاورزی و بازرگانی استان گیلان نسبت به میانگین کل کشور بالاتر است

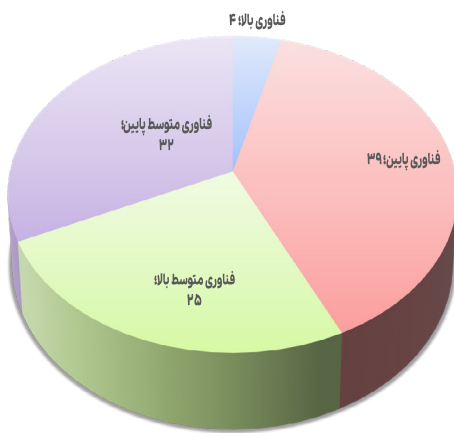

بخش ۳

بررسی شاخص‌های تخصص منطقه‌ای

تعداد کارکنان (نفر)	ارزش افزوده (میلیارد ریال)	تعداد کارگاه	آمار سال ۱۳۹۸
۲۹۰۳۸۱۶	۴۶۵۰۹۰۰	۲۹۱۴۸	کل کشور
۴۲۶۳۲	۹۴۴۱۰	۸۴۳	گیلان
۱٫۵	۲٫۰	۲٫۹	سهم استان از کل کشور

سطح فناوری صنایع استان گیلان-۱۳۹۸

استان گیلان با سهم ۲٫۹ درصدی از تعداد کارگاه‌های بخش صنعت کشور، سهم ۲ درصدی از ارزش افزوده و ۱٫۵ درصدی از شاغلین صنعت کشور را به خود اختصاص داده است.

سه رشته فعالیت صنایع غذایی، آشامیدنی‌ها، صنایع کانی غیرفلزی و لاستیک و پلاستیک، سهم ۵۵٫۳ درصدی از صنایع فعال استان را به خود اختصاص داده‌اند.

۷۱ درصد صنایع استان از فناوری پایین و متوسط پایین برخوردارند.

بررسی اشتغال هر بنگاه به تفکیک رشته فعالیت، حاکی از آن است که ۳ رشته فعالیت با اشتغال بالای ۱۰۰ نفر به ازای هر کارگاه در استان وجود دارد.

ترکیب صنایع موجود استان-۱۳۹۸ / درصد

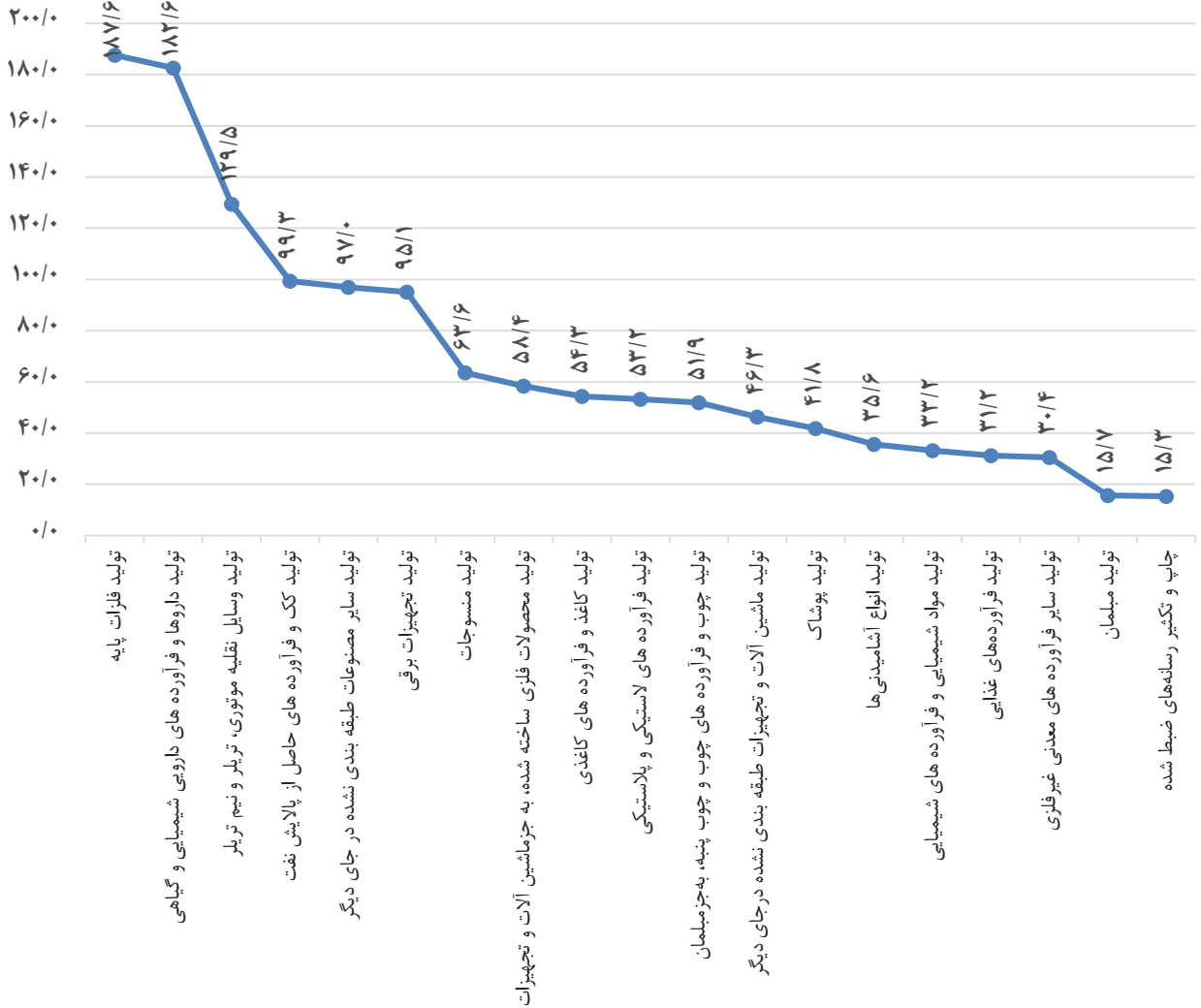

بخش ۳

بررسی شاخص‌های تخصص منطقه‌ای

میانگین اشتغال هر بنگاه به تفکیک رشته فعالیت

شاخص ضریب ساختاری استان گیلان ۹۸-۱۳۹۰

عنوان	کشاورزی	معدن	صنعت	بازرگانی	خدمات
گیلان	۱۰۶,۲	۹۶,۴	۱۰۱,۷	۱۰۰,۵	۹۷,۷
میانگین کل کشور	۱۰۴	۹۶,۷	۱۰۲	۱۰۲,۲	۹۹,۷

بخش ۳

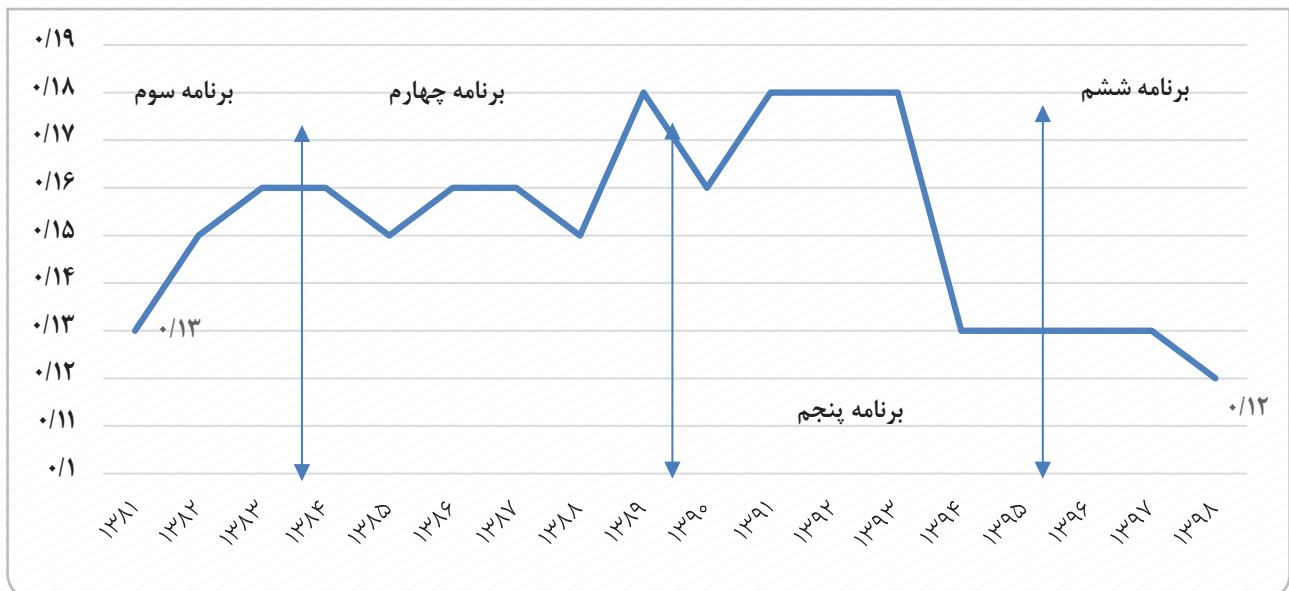
بررسی شاخص‌های تخصص منطقه‌ای

شاخص تغییرات ساختاری، توان اقتصادی و تمرکز ارزش افزوده یک فعالیت اقتصادی را نسبت به سال پایه (۱۰۰) نشان می‌دهد، بدین ترتیب که هر قدر میزان آن نسبت به سال پایه افزایش یافته باشد، بیانگر مقدار وسعت و رشد فعالیت اقتصادی مورد نظر در مقایسه با سایر فعالیت‌ها است. فعالیت‌هایی که در مقایسه با سایر فعالیت‌ها از رشد ارزش افزوده بیشتری برخوردار بوده‌اند و توانسته‌اند توان اقتصادی خود را حفظ کنند یا افزایش دهند، بیش از سایر فعالیت‌ها، تحت تاثیر سیاست‌های اقتصادی با تغییرات ساختاری قرار گرفته‌اند. نتایج محاسبات شاخص ضریب ساختاری استان حاکی از آن است که بخش کشاورزی و صنعت به ترتیب بهترین عملکرد بخش‌های اقتصادی استان طی یک دهه منتهی به ۱۳۹۸ را داشته است. ضعیف‌ترین عملکرد مربوط به بخش معدن است. قابل ذکر است که به جز بخش کشاورزی استان که در مقایسه با میانگین کل کشور عملکرد بالاتری داشته است، سایر بخش‌ها از میانگین کل کشور پایین‌تر هستند.

ضریب جینی تخصصی شدن منطقه‌ای استان گیلان

۰٫۱۲	مقدار شاخص ۱۳۹۸
-۰٫۸	متوسط رشد سالانه شاخص طی دوره ۹۱-۱۳۹۸ (درصد)
-۱۲	تغییرات طی دوره ۸۱-۱۳۹۸ (درصد)

رشد شاخص تخصصی شدن منطقه‌ای استان (۹۸-۱۳۸۱)/درصد

بررسی شاخص های تخصص منطقه ای

بخش ۳

- ضریب جینی تخصصی شدن منطقه ای، عددی بین صفر و یک است که هرچه به یک نزدیکتر، نشان دهنده تخصصی شدن بیشتر است. هدف از تخصصی شدن منطقه ای آن است که هر منطقه براساس مزیت ها و شایستگی های خود در چهارچوب سیاست های کلان سرزمینی در چند رشته فعالیت از فعالیت های اقتصادی، نقش تخصصی ایفا کرده و براساس آن با مناطق دیگر همکاری پیرامونی برقرار کند.
- متوسط رشد سالانه ضریب جینی تخصصی شدن منطقه ای، طی دوره ۹۸-۱۳۸۱ در استان گیلان کاهش ۰٫۸- درصدی داشته است.
- بررسی روند تغییرات ضریب جینی تخصصی شدن منطقه ای براساس برنامه های توسعه نیز حاکی از آن است که در انتهای برنامه پنجم و ابتدای برنامه ششم روند به شدت کاهشی بوده است.
- ضریب مکانی، معیاری است که نشان می دهد رشته فعالیت های خاص در یک منطقه نسبت به کل متمرکزتر است؛ بدین ترتیب که در صورتیکه ضریب مکانی یک فعالیت صنعتی از عدد یک بزرگتر باشد نشان دهنده فعال و متمرکز بودن این فعالیت صنعتی در منطقه مدنظر نسبت به کل اقتصاد است و بالعکس هر چه میزان ضریب بهره مکانی در یک فعالیت صنعتی در منطقه بزرگتر باشد، نشان دهنده تخصص بیشتر منطقه مدنظر در آن فعالیت است. نتایج محاسبات ضریب مکانی برای دوره ۱۸ ساله ۹۸-۱۳۸۱ به شرح جدول ذیل است:

صنایع کارخانه ای پیشرو در استان گیلان

کد آیسیک	توضیحات	۱۳۸۱	۱۳۹۸	ضریب تغییرات طی دوره (درصد)	میانگین ۱۰ سال اخیر
۱۶۲۳	تولید ظروف و محفظه های چوبی	۵,۵۲	۳۱,۲۰	۱۰۰,۸۰	۳۰,۲۶
۲۵۱۲	تولید منبع، مخزن و کانتینرهای فلزی	۰,۸۱	۲,۶۹	۶۰,۵۶	۶,۳۹
۲۸۲۵	تولید ماشین آلات عمل آوری مواد غذایی، نوشیدنی ها و دخانیات	۲,۷۶	۹,۱۹	۱۱۶,۹۴	۶,۳۸
۲۲۱۹	تولید سایر فرآورده های لاستیکی	۱,۹۳	۳,۴۲	۷,۱۶	۴,۹۹
۲۷۵۰	تولید وسایل برقی خانگی	۴,۵۷	۳,۷۵	۱۱,۳۲	۴,۲۵
۱۰۷۹	تولید سایر فرآورده های غذایی طبقه بندی نشده در جای دیگر	۶,۱۷	۴,۱۶	۶۹,۹۹	۲,۴۷
۱۰۸۰	تولید غذای آماده حیوانات	۱,۱۲	۱,۹۹	۷,۱۲	۲,۳۸
۲۹۳۰	تولید قطعات و لوازم الحاقی وسایل نقلیه موتوری	۰,۹۲	۲,۴۰	۷۳,۹۵	۱,۸۱
۲۵۹۹	تولید سایر محصولات فلزی ساخته شده طبقه بندی نشده در جای دیگر	۱,۱۴	۱,۱۴	۵۱,۸۲	۱,۶۶
۱۳۹۲	تولید کالاهای نساجی آماده، به جز پوشاک	۰,۰۰	۴,۰۰	۱۵۱۰,۳۹	۱,۲۸

ماخذ: محاسبات تحقیق بر اساس داده های کارگاه های صنعتی مرکز آمار ایران

بخش ۴

نتایج مطالعات آینده‌پژوهی

برای شکل‌دهی آینده صنعت، معدن و تجارت در کشور با توجه به ملاحظات آمایش سرزمین، طی مطالعات آینده‌پژوهی ۱۰ پیشران کلیدی ۱. انقلاب صنعتی چهارم، ۲. مسئولیت‌های اجتماعی و تاکید بر رفاه اجتماعی، ۳. نقش دانشگاه‌ها در بخش صنعت، معدن و تجارت، ۴. منابع جدید انرژی، ۵. همگرایی علوم فوتونیک، ۶. تغییرات جمعیت‌شناسی و افزایش شهرنشینی، ۷. سیاست‌های دولت در ابعاد ملی و بین‌المللی، ۸. تغییرات اقلیمی و اثرات زیست‌محیطی، ۹. اقتصاد چرخشی و کربن‌زدایی و ۱۰. مدیریت آب در فرآیندهای صنعتی و معدنکاری شناسایی شدند. در ادامه نتایج تحلیل شاخص تمرکز با استفاده از داده‌های پیشین و همچنین نتایج پرسشنامه تکمیل شده توسط خبرگان استانی با توجه به روندهای جهانی آینده موثر بر بخش صنعت، معدن و تجارت طی دوره ۱۰ ساله پیش‌رو در جدول ذیل آورده شده است.

نام استان	نتایج شاخص تمرکز		نتایج پرسشنامه (افق ۱۴۱۴)	
	رشته فعالیت‌های در حال رشد	رشته فعالیت‌های در حال افول	رشته فعالیت‌های کلیدی	رشته فعالیت‌های تضعیف شده
گیلان	تولید ظروف و محفظه‌های چوبی	تولید تجهیزات روشنایی برقی	تولید فرآورده‌های غذایی	تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی
	تولید منبع، مخزن و کانتینرهای فلزی	تولید اجاق، کوره و مشعل‌های کوره	تولید منسوجات	تولید چرم و فرآورده‌های وابسته
	تولید ماشین‌آلات عمل‌آوری مواد غذایی، نوشیدنی‌ها و دخانیات	تولید ورق‌های روکش شده و صفحه‌هایی که اصل آن چوب است	تولید داروها و فرآورده‌های دارویی شیمیایی و گیاهی	تولید کک و فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت
	تولید سایر فرآورده‌های لاستیکی	تولید سایر فرآورده‌ها از چوب و تولید کالا از چوب پنبه و حصیر و مواد حصیربافی	تولید چوب و فرآورده‌های چوب و چوب‌پنبه (به‌جز مبلمان)، ساخت کالا از حصیر و مواد حصیربافی	تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی
	تولید وسایل برقی خانگی	تولید پوشاک، به‌جز پوشاک از پوست خردار	ساخت محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری	تولید محصولات فلزی ساخته شده، به‌جز ماشین‌آلات و تجهیزات

جمع بندی

استان گیلان ۰٫۹ درصد از مساحت کشور و ۳٫۲ درصد از جمعیت کشور را به خود اختصاص داده است. سهم این استان از ارزش‌افزوده کشوری در بخش صنعت حدود ۲ درصد و در بخش معدن ۰٫۱ درصد بوده است. از مهمترین زیرساخت‌های کلیدی در حوزه تولید (صنعتی، معدنی) و تجارت استان گیلان می‌توان به ۳۳ ناحیه و شهرک صنعتی اشاره داشت. همچنین از منظر تعداد واحدهای صنعتی ۵۵٫۳ درصد صنایع استان تنها در سه رشته فعالیت صنایع غذایی، آشامیدنی‌ها، صنایع کانی غیرفلزی و لاستیک و پلاستیک مشغول به فعالیت هستند. ضمن آنکه بیش از ۴۱ درصد از مجموع واحدهای صنعتی استان نیز در شهرستان رشت استقرار دارند.

